

סימן מד

מקום הדלקת נר חנוכה לבחורי ישיבה

ביאור מחלוקת הגר"ע יוסף זצ"ל והגר"א שפירא זצ"ל

קודש' (חנוכה) לר"מ הררי שליט"א,
(מהד' תשנ"ו עמ' קל"א-קל"ד), ואעפ"כ
נראה שהתייחס בדבריו הקצרים לכל
אחת מטענותיו של הגר"ע יוסף. ואני לא
באתי אלא לבאר דבריו כתלמיד בפני
רבו, ואם טעיתי בדבריו אין לתלות את
הדברים אלא בי ובקוצר דעתי.

ב. דעת הגר"ע יוסף שליט"א:

בחורי ישיבות פטורים מהדלקת נרות
חנוכה, ואפילו אותם שלנים בפנימיות
ויש להם חדרים פרטיים - אינם צריכים
להדליק בחדריהם (ואף אינם צריכים
להשתתף בפרוטה עם הנהלת הישיבה).
ואם ירצו להחמיר על עצמם ולהדליק
בחדריהם, אינם רשאים לברך על
ההדלקה, משום שזוהי ברכה לבטלה
(מלבד בני אשכנז הנוהגים שכל אחד
מבני הבית מדליק בברכה, מדין "מהדרין
מן המהדרין").

דבריו מבוססים על הדברים הבאים:

א. בגמ' שבת (דף כ"ג ע"א) מובא:
"אמר רב ששת: אכסנאי חייב בנר
חנוכה. א"ר זירא: מריש כי הוינא ביה
רב, הוינא משתתפנא בפריטי בהדי
אושפיזאי, לבתר דנסיבא איתתא אמינא
השתא ודאי לא צרכינא, דקא מדלקי עלי
בגו ביתאי". וביאר רש"י (שם): "לבתר

א. מבוא

עוד בהיותי תלמיד ישיבת מרכז הרב
(בשנות תשמ"ט-תש"ס) בראשותו של
הרב הראשי לישראל מו"ר הגר"א
שפירא זצ"ל, הייתה מפורסמת מחלוקת
עקרונית (שלא נס' לחה עד היום הזה) בין
הגר"א שפירא ובין הרשל"צ הגר"ע יוסף
שליט"א בעניין מקום הדלקת נר חנוכה
לבחורי ישיבות. התפיסה הרווחת הייתה
שמחלוקת זו תלויה במחלוקת השו"ע
והרמ"א לגבי דין אכסנאי, כמבואר
להלן, אלא שמפסק הלכה שפרסם בזמנו
הגר"א שפירא הובהר שאין מדובר
במחלוקת השו"ע והרמ"א הנ"ל, אלא
במחלוקת עקרונית בהבנת דברי
הראשונים. נושא זה עולה לדיון מדי
שנה במקומות רבים, וגם בקהילתנו,
שרבים מבניה לומדים בישיבות. לכן
ראיתי לנכון לבאר סוגיה זו לעומקה
ולעייין בה ממקורותיה.

דברי הגר"ע יוסף נכתבו באריכות
בספריו (שו"ת יחוה דעת ח"ו סי' מ"ג;
חזון עובדיה על חנוכה (תשס"ז) עמ'
קמ"ד-קנ"א); ולעומת זאת דברי מו"ר
הגר"א שפירא נכתבו בקיצור ובתמצית
דברים, כדרכו בקודש, בשני פסקי הלכה
שפרסם בישיבה והובאו בספר 'מקראי

לו פתח פתוח לעצמו צריך להדליק בפתחו".

הגר"ע יוסף מנמק מדוע עיקר מגוריהם של בחורי הישיבה הוא בבית הוריהם: "שגם בחורי הישיבות כשיוצאים לחופש בימי החגים, חוזרים ישר לבית הוריהם, וסמוכים על שולחנם, ואינם נמצאים בישיבה רחוק מבית הוריהם אלא בתקופת ימי לימודיהם". (חזון עובדיה, חנוכה עמ' קמ"ח). כלומר: ביתם העיקרי של בחורי הישיבות הוא בית הוריהם, אף שאינם דרים בו ברוב ימות השנה משתי סיבות: א. בישיבה הם נמצאים רק לצורך לימודים וכשאינם לומדים (כגון בחופשות או בעת מחלה) שבים הם באופן טבעי לבית הוריהם. ב. הוריהם של חלק גדול מהתלמידים משלמים לישיבה במלוא כספם על מגוריהם בפנימייה, לכן הם נחשבים לסמוכים על שולחן הוריהם, ולכן יוצאים ידי חובה בהדלקת הוריהם בביתם.

ב. הגר"ע יוסף מעיר, שלמרות שגם השו"ע מודה שאכסנאי שיש לו דירת מגורים נפרדת ואינו גר עם מארחו באותו חדר, חייב בהדלקה (כמובא בשו"ע או"ח סי' תרע"ז ס"א) - מפני מראית עין; כל זה בזמן שהיו מדליקים בחוץ לפרסומי ניסא, שאז אם לא ידליק יש חשד, אבל כיום שאנו מדליקים בפנים, בטל החשש מפני החשד, וכמו שכתבו הרשב"א בתשובה (סי' תקמ"א) והסמ"ק (סי' ר"פ) והמרדכי (שבת סי' רס"ו) וכן הרמ"א (סוף סי' תרע"ט), וכן הוא המנהג.

[דברי השו"ע מבוססים על דברי הרא"ש

דנסיבנא - ופעמים שהייתי אכסנאי ללמוד תורה". כלומר: לפני חתונתו, כשלא היה מי שידליק עליו בביתו, היה רבי זירא משתתף במעות עם מארחו כדי שיצא יחד עימו בהדלקתו. ומשהתחתן ואשתו התחילה להדליק בביתם, סמך על הדלקתה (למרות שהוא לא היה נוכח בעת ההדלקה) ופסק מלהשתתף במעות עם מארחו.

מכאן הסיק הגר"ע יוסף, שהוא הדין לבחורי ישיבה המתארחים בישיבה ולנים בפנימייה, מכיוון שהוריהם מדליקים בביתם, יוצאים הם בכך ידי חובה ופטורים מהדלקה בפנימייתם. ראייה לכך הביא מדברי ה'מחזור ויטרי' (סי' רל"ח) שכתב: "ובחורים הבאים למקום אחר ללמוד תורה חוץ לביתם, או אורח, אינו צריך להשתתף בפרוטה אם יודע שאשתו או אביו ואמו מדליקים במקומם", וכ"כ בספר 'הפרנס' (בסי' קנ"ב).

אך אם כן יש להבין מדוע ר' זירא לפני חתונתו לא סמך על הדלקת הוריו, ונאלץ להשתתף בפרוטה? על כך משיב הגר"ע יוסף (עפ"י הירושלמי קידושין פ"א ה"ז) שר' זירא היה יתום משני הוריו ולא היה מי שידליק עליו בביתו.

לדעת הגר"ע יוסף דין בחור ישיבה כדין אכסנאי שמדליקים עליו בביתו, וכפי שנפסק בשו"ע (או"ח סי' תרע"ז ס"א): "אכסנאי שאין מדליקין עליו בבית, אינו יוצא יד"ח הדלקת נרות חנוכה בשל בעה"ב, אלא צריך לתת פרוטה לבעה"ב להשתתף עמו בשמן של נר חנוכה. ואם מדליקין עליו בביתו אינו צריך. ואם יש

דומה לבית שיש בו שני פתחים שצריך להדליק בשניהם משום חשד".

מדבריו הסיק הגר"ע יוסף, שאף אם נאמר שהשיבה היא ביתם של הבחורים הלומדים בה, מכיוון שבחורי ישיבה שבזמנינו אוכלים ושותים בישיבה וכל מחסורים הוא על הנהלת הישיבה תמורת שכר לימוד חודשי או שנתי, "לפיכך בחורי הישיבה יוצאים ידי חובתם בהדלקת נרות חנוכה שמדליקים באולם הגדול של הישיבה, ואינם צריכים להשתתף בפרוטות, דאנן סהדי שהנהלת הישיבה מקנה להם זכות במקצת דמי הנרות והשמן של חנוכה. ואפילו אם הם סמוכים על שלחן הישיבה ללא כל תשלום, מ"מ הנהלת הישיבה מזכה במתנה גמורה לכל בחורי הישיבה, ללא יוצא מן הכלל". (חזון עובדיה שם עמ' קמ"ו).

ד. לדעת הגר"ע יוסף בחורי הישיבה יוצאים ידי חובה בהדלקה הציבורית שמארגנת הישיבה "באולם הגדול של הישיבה", כלומר: בבית המדרש. ואם כן דבריו צריכים עיון: הרי כל מקורה של ההדלקה בבית הכנסת ובבית המדרש הוא במנהג, ומעיקר הדין אין מדליקים בבית הכנסת, כמבואר בתשובת הריב"ש (סי' קי"א) שמנהג זה החל רק בזמן שגברה יד העכו"ם והחלו להדליק רק בתוך הבתים, לכן תיקנו להדליק בבית הכנסת משום פרסומי ניסא. ואין אדם יוצא ידי חובה באותה ההדלקה, וצריך לחזור ולהדליק בביתו בברכה (והובא דברו בשו"ע וברמ"א סי' תרע"א סוף סעיף ז'). ואם כן קשה - כיצד יוצאים

שהובאו בטור (שם), שכשם שאדם שיש לביתו ב' בפתחים צריך להדליק בשניהם מפני מראית עין, הוא הדין לאדם המתארח בב' בתים (אחד אכילה ואחד ללינה), שצריך להדליק בשנים מפני מראית עין].

ג. לדעת הגר"ע יוסף בחורי הישיבה נחשבים כאורחיו (או כבני ביתו) של ראש הישיבה שבה הם לומדים. לכן גם אם נאמר שאינם יוצאים בהדלקת הוריהם (מפני שרוב הזמן אינם נמצאים בבית הוריהם ולכן אינם סמוכים על שולחנם), הרי הם יוצאים ידי חובה בהדלקת ראש הישיבה (או שליחיו).

את דבריו מבסס הגר"ע יוסף על דברי שו"ת גינת ורדים (קונטרס 'גן המלך' סי' מ"א): "שזה שאמרו אכסנאי צריך להשתתף בפרוטות עם בעה"ב, ואם יש לו חדר לעצמו צריך להדליק בפני עצמו, הני מילי באכסנאי שמשלם לבעל הבית כל הוצאות אכילה ושתיה ושאר דברים, על כל דבר בפני עצמו. אבל אם האכסנאי סמוך לגמרי על שולחן בעה"ב, מפתו יאכל ומכוסו ישתה, אין צריך לזה כלל, כי בעה"ב שמהנה את אורחו לכל צרכיו, וכל מחסורו עליו, הלא הוא גם הוא יזכה לו במקצת דמי הנרות והשמן של חנוכה. וגם אין בזה חשדא כלל במה שאינו מדליק בפתח חדרו המיוחד לו כיוון שידוע הוא לכל שהוא סמוך על שולחן בעה"ב. ואפילו אם יש לאורח חדר שאינו בתוך ביתו של בעה"ב יש להקל, ואין בזה משום חשד, כיוון שידוע הוא שאכסנאי זה מתארח אצל בעה"ב פלוני וסמוך על שולחנו, ואין זה

אחרונים (אג"מ, שו"ת שבה"ל, מנח"י, משנה הלכות ועוד) פסקו שבחורי ישיבה צריכים להדליק בחדרי הפנימייה שבו הם ננים, אך דבריהם נאמרו על פי מנהג בני אשכנז שכל אחד מבני הבית מדליק לעצמו, אך לבני ספרד שנוהגים שרק בעה"ב לבדו מדליק בשביל כל בני הבית – הוא הדין לבחורי ישיבות שאינם מדליקים בפני עצמם. אשר על כן גם אם ירצו בחורי הישיבה להחמיר על עצמם ולהדליק נרות חנוכה בחדריהם, אינם רשאים לברך, שיש בזה חשש ברכה לבטלה" (יחו"ד שם עמ' רל"ט).

ו. סיכום דברי הגר"ע יוסף:

[א]. עיקר ביתם של בחורי הישיבה הוא בית הוריהם, מפני שסמוכים הם על שולחנם. ואף שרוב השנה מתגוררים הם בישיבה, דינם כדין אכסנאי שמדליקים עליו בכיתו – בבית ההורים.

[ב]. גם אם לא נאמר כן, ונאמר שביתם העיקרי הוא הישיבה שבו שוהים רוב השנה, יוצאים הם ידי חובה בהדלקה הציבורית שנעשית בבית המדרש, שהוא ביתם (סברה זו הוזכרה רק ביחו"ד ולא בחזון עובדיה).

[ג]. גם אם לא נרצה לסמוך על ההדלקה הציבורית שבבית המדרש – מכיוון שהישיבה מספקת לבחורים כל צרכם א"כ הרי הם סמוכים על שולחן ראש הישיבה ויוצאים י"ח בהדלקתו.

[ד]. לכן בחורי ישיבה בני עדות ספרד פטורים מהדלקת נרות חנוכה בחדריהם. ואף משום מראית עין אינם צריכים לחשוש בזמן הזה (שנוהגים להדליק בתוך הבית). ואם ירצו להחמיר ולהדליק

בחורי הישיבה באותה ההדלקה שנעשית בבית המדרש?

על כך מתרץ הגר"ע יוסף שלושה תירוצים: א. עיקר הטעם למנהג ההדלקה בבית הכנסת אינו כדכתב הריב"ש, אלא על פי מה שכתב הב"י – מפני האורחים שאין להם בית להדליק בו [וכפי שתקנו חכמים קידוש בבית הכנסת עבור האורחים האוכלים ושותים בבית הכנסת]. וכן מובא בכל בו (סי' מ"ד). ולפי טעם זה, מי שאין לו בית (כבחורי ישיבה) – יוצא ידי חובה בהדלקת בית הכנסת. ב. דברי הריב"ש נאמרו דווקא ביחס לבית הכנסת, שהרי בית הכנסת אינו עשוי אלא לתפילה, ואין אוכלים ושותים בו ואסור לישון בו. אבל בית המדרש, שמותר לת"ח לאכול ולשתות ולישון בו – דינו כבית דירה (כדאיתא במגילה דף כ"ח ע"ב): "מאי בי רבנן? – ביתא דרבנן". לכן בחורי הישיבה יכולים לצאת ידי חובה בהדלקת הנרות הציבורית שבהיכל הישיבה – שדינו כבית המדרש. ג. גם אם נחשוש לדברי הריב"ש – יש לומר שהבחורים יוצאים ידי חובה בהדלקת נרות חנוכה שנעשית בביתם של ראשי ומשגיחי הישיבה, מפני שנחשבים הם כבני ביתם, וכמ"ש ה'מגן אברהם' (ר"ס תרע"ז). והוסיף היחו"ד שם בהערה: "שאם נפשך לומר שלא שייך הדלקה בבית המדרש, יש לומר שהבחורים יוצאים י"ח... בהדלקת נרות חנוכה בחדר האוכל. ודו"ק".

ה. ב'חזון עובדיה' (שם עמ' קמ"ח ד"ה אמנם) העיר שכמה וכמה פוסקים

- אסור להם לברך על הדלקה זו, משום ברכה לבטלה.

ג. דעת חגר"א שפירא:

כל בחור ישיבה המתגורר בפנימייה, בין מעדות אשכנז ובין מעדות ספרד, חייב בהדלקת נר חנוכה, ואינו יוצא ידי חובה בהדלקת הנרות של הוריו בביתם. עיקר חיוב ההדלקה של בחורי הישיבה הוא להדליק בפתח החדר שבו הם לנים - כדין בית מגורים - ולא בחדר האוכל ולא בבית המדרש.

דבריו מבוססים על הדברים הבאים (כמבואר ב'מקראי קודש' הנ"ל):

א. מדברי ר' זירא (שבת שם) שקודם חתונתו היה משתתף בפרוטה עם מארחו, אנו למדים שלא סמך על ההדלקה של הוריו בביתם. אמנם הדלקה ממש הוא לא עשה, אלא רק השתתף בפרוטה, מפני שלא היה לו חדר מגורים פרטי קבוע, אלא היה סמוך על שולחן מארחים מזדמנים.

ומה שהבאנו לעיל בשם ה'מחזור ויטרי' וספר 'הפרנס' שאורח שהוריו מדליקים עליו בביתם פטור מהדלקת נר חנוכה - זה היה בזמנם, שבחור ישיבה לא היה לו חדר משלו והיה סמוך על שולחן בעלי בתים מזדמנים. אך אין ללמוד מזה על דין בחורי ישיבה שבזמננו, המתגוררים בפנימיות ואינם סמוכים על שולחן אחרים (וכך הובא בשם חגר"א שפירא ב'מקראי קודש' נספח ב' סעיף ב' עמ' קל"ג מהד' תשנ"ו). פנימיית הישיבה נחשבת לביתו של בחור הישיבה לכל דבר, מפני ששם הוא מתגורר במשך רוב

ימות השנה. ואף שמידי פעם (בזמן נופש או מחלה) הוא נוסע לבית הוריו ונסמך על שולחנם - בית הוריו הוא בית משני וטפל לביתו שבפנימיית הישיבה. יתר על כן, בספר 'צידה לדרך' לרבנו מנחם נכתב במפורש שגם מי שאוכל בכל יום בבית אביו, אך יש לו בית משלו לשהייה ולשינה, צריך להדליק בביתו. וכ"ש לבחורי ישיבה שבימינו, שרוב השנה נמצאים בישיבה ורק לעיתים רחוקות הולכים לאכול בבית הוריהם - שחייבים להדליק בחדרם ולברך.

מבחינה הלכתית דינו של בחור ישיבה כדין רווק מבוגר שעבר להתגורר בדירה שכורה, שאע"פ שאינו משתקע בדירתו כבדירה משפחתית וגם חוזר לבית הוריו מדי שבת וחג - אין זה משנה את הדין הבסיסי, שעליו להדליק במקום שבו נמצא רוב הזמן.

ב. חגר"ע יוסף פטר את בחורי הישיבה מהדלקה גם מדין מראית עין, מפני שבזה"ז רגילים להדליק בפנים. ודבריו תמוהים, שהרי מרן השו"ע (בסי' תרע"א ס"ח) חשש למראית עין בחצר שיש לה ב' פתחים, ופסק שצריך להניח נר נוסף בפתח השני מפני החשד! וכן לגבי אכסנאי שיש לו פתח לעצמו פסק השו"ע (סי' תרע"ז ס"א) לחשוש למראית עין! והקולא שעליה מסתמך חגר"ע יוסף מבוססת על שיטת הרמ"א (בשתי הסוגיות הנ"ל) שחלק וכתב שבזה"ז שכולם מדליקים בפנים אין מדליקים אלא בפתח אחד; וא"כ מדוע הקל חגר"ע יוסף גם לבני ספרד ולא חשש לפסק השו"ע?

שמפר תנאי השאלה". כלומר: הרשות של ראש הישיבה לסלק מהישיבה תלמידים שאינם מתאימים אינה הופכת את התלמידים למעמד של אורחים, אלא למעמד של מתגוררים בהשאלה שאסור להם להפר את תנאי השאלה (עמידה בסדרי הישיבה). ולעניין הדלקת נר חנוכה, דין בחורי ישיבה המשלמים שכר לימוד (שוכר) כדין בחורי ישיבה שאינם משלמים שכר (שואל) לימוד.

וכשבחור ישיבה הולך לנפוש או להבריא בבית הוריו, הרי זה דומה לאדם רווק שיש לו בית לעצמו ונוסע לנפוש או להבריא בבית הוריו, שאין זה פוגם במעמד ביתו בשעה שהוא נמצא בו.

ד. הגר"ע יוסף (ב'חזון עובדיה') כתב שבחורי ישיבה יוצאים י"ח בהדלקת הנרות שבבית המדרש, כדין אורחים שיוצאים ידי חובת הבדלה בבית הכנסת. אך הגר"א שפירא חולק על כך, וסובר שמכיוון שבחורי הישיבה לנים בפנימיותיהם, אין להם דין אורחים הלנים בבית הכנסת, אלא דינם כאדם שיצא מביתו ובא לבית הכנסת. וכל דין ההדלקה בבית הכנסת נועד למי שאין לו בית כלל.

ואף אם שקידתו בתורה גורמת לו להימצא במשך רוב היום בבית הכנסת, הרי הוא דומה למי שנמצא במשרדו ברוב שעות היום, שמשרדו לא יחשב כביתו, וכוודאי חייב להדליק בביתו.

אמנם בסי' תרע"ז דן הטור (בשם הרא"ש) במקרה של אורח המתארח בשעות היום אצל מארח אחד, ובשעות הלילה הולך לישון בביתו של מארח

אמנם לדעת הגר"א שפירא חובת ההדלקה של בחורי הישיבה איננה מפני החשד, אלא מעיקר הדין. וסוגיית ההדלקה מפני החשד שייכת לגבי בחורי ישיבה שיש בחדרם שני פתחים - כדין כל בית. ואף במקרה זה, כתב הגר"א שפירא במפורש שמכיוון שבזמננו סר הפחד מפני הגויים ורבים נוהגים להדליק בחוץ, שוב חוזר החשש מפני מראית העין אף לשיטת הרמ"א, ובחורי ישיבה שיש בחדרם ב' פתחים חייבים בב' נרות.

אמנם לדעת הגר"ע יוסף ניתן לומר שגם כיום, מכיוון שחלק ניכר מן הציבור ממשיך למעשה להדליק בתוך ביתו, ממילא לא שייך דין מראית עין אפילו לשיטת השו"ע, שכן הרואה שאין נר בפתח השני יתלה בכך שבעה"ב הוא מהנוהגים להדליק בפנים.

ג. לדעת הגר"ע יוסף (עפ"י שו"ת 'גינת ורדים') בחורי נחשבים לסמוכים על שולחן ראש הישיבה ויוצאים ידי חובה על ידי הדלקתו, ואף אינם צריכים להשתתף עימו בפרוטה, מכיוון שהם סמוכים עליו לכל צרכיהם.

לעומת זאת לדעת הגר"א שפירא (הובא בנספח א' סעיף 1) תלמידי הישיבה אינם נחשבים כאורחיו של רה"י, מפני שאינם גרים בביתו. ומקום מגוריהם הם חדרי הפנימייה, ואלו דבריו: "תלמידים בישיבה יש להם זכויות של שואל בחדריהם, אם כי שהחלטה בידי ראש הישיבה על המשך לימודיהם אם לאו, כשאינם מקיימים את חובותיהם בישיבה, כסדרי הישיבה וכו', וכשואל

היום אלא רק בזמני הארוחות הקבועים, ולכן אינו יכול להיחשב כעיקרי לגבי מקום הלינה, ודומה הוא לאורח האוכל במסעדה ולן בבית מארחו, שבוודאי ידליק בבית מארחו [שהרי אף לדברי הטור, האכילה אינה הגורם לחיוב ההדלקה ("סיבה"), אלא רק מעידה על חשיבות המקום מפני ששם רוב תשמישו ("סימן")].

ומכיוון שחדר האוכל אינו ביתם של בחורי הישיבה, ואף ביהמ"ד אינו ביתם, לא נותרת אפשרות אלא להגדיר את חדרי הפנימייה שבהם הם לנים – כביתם השאול.

ה. לעיל הבאנו בשם הגר"ע יוסף, שלבני עדות ספרד אסור להדליק בפנימייה בברכה, כדין אכסנאי. אולם לפי המתבאר מדברי הגר"א שפירא חובה על כל תלמיד ישיבה, אשכנזי או ספרדי, להדליק בברכה, כדין בעל הבית (הגר בשכירות או בהשאלה).

פסקו של הגר"א שפירא מתבסס על סברה שלפיה השו"ע לא דיבר כלל ועיקר על מצב הדומה למצבם של בחורי הישיבה שבימינו, וגם הוא היה מודה לפסק זה אילו היה חי בימינו. לכן במחלוקת מעין זו בין הגר"א שפירא ובין הגר"ע יוסף לא שייך להכריע ולומר שבני עדות ספרד יכריעו כרשל"צ הספרדי ובני אשכנזי יכריעו כרה"ר האשכנזי, שהרי זו מחלוקת שעיקרה בסברא (ולא בהכרעת השו"ע מול הכרעת הרמ"א שאז יש עניין לפסוק כבן עדתו מדין אל תיטוש תורת אמך). וכתגובה לבחור ישיבה שטעה בדבר

אחר – ומסקנתו היא שעליו להדליק בבית שבו נעשה השימוש העיקרי, שהוא בית היום, ובית הלילה נועד רק למנוחה שהיא טפלה (וחייב להדליק שם ללא ברכה משום מראית עין). ואם כן יש לומר שמכיוון שעיסוקם העיקרי של בחורי ישיבה הוא לימוד התורה, וזה נעשה בבית המדרש, אם כן בית המדרש הוא מקום המגורים העיקרי ולכן יכולים לצאת בהדלקת הנרות שבו!

על כך משיב הגר"א שפירא שם ועונה שמכיוון שבית המדרש הוא מקום ציבורי, והרשות נתונה לכל אדם להיכנס לתוכו, אם כן, אפילו אם יש לו מקום קבוע בבית המדרש, מכיוון שבית המדרש זהו מקום הפתוח לכל כלל ישראל, וכתר תורה מונח לכול וכל הרוצה ליטול יבוא ויטול – ממילא בית המדרש הרי הוא ככל בתי הכנסת בעיר הפתוח לכל בני העיר ודינו כרשות הרבים ולא כבית, ולכן יש לדון בו כמקום עבודה (כאדם העובד בשוק) ולא כבית. ומכיוון שבחדרו יש לו זכויות של שואל ובבית המדרש הוא שווה זכויות עם כל הנכנס לתוכו – בוודאי שחדרו ייחשב כבית ובית המדרש כטפל.

כמו כן גם חדר האוכל אינו יכול להיחשב בדירה העיקרית של בחור הישיבה, לעומת חדרו בפנימייה. ואף שבשו"ע (סי' תרע"ז ע"א) פסק כדברי הטור שהבאנו לעיל, שאורח האוכל בבית אחד וישן בבית אחר מקום האכילה הוא העיקר ובו מדליקים – לגבי בחורי ישיבה המציאות היא שונה, מכיוון שחדר האוכל אינו פתוח ברוב שעות

צריך לברך בברכה, ולכך לא פירט. וכן משמע מדברי הגר"ש מאשש זצ"ל שהובאו ב'מקראי קודש' (פ"ט הערה צ"ג). אמנם משמע מדברי הגר"א שפירא שם (עפ"י ה'צידה לדרך') שאם אחד מדליק לכולם - צריכים האחרים להשתתף עמו בפרוטה. ומדברי הגר"מ אליהו זצ"ל (שם הערה צ') משמע שאחד מדליק לכולם. וצ"ע האם צריכים להשתתף בפרוטה. ולכאורה נראה שצריכים להשתתף בפרוטה, שהרי אין אחד מהם בעל הבית יותר מחברו, ועל כן צריכים שיתוף, וזה נעשה ע"י מטבע.

ה. האם למסדרון הפנימייה יש דין רשות הרבים?

חידוש נוסף שראוי לציין בדברי הגר"א שפירא הוא הגדרת "פתיח הסמוך לרשות הרבים מבחוץ" (כלשון השו"ע סי' תרע"א ס"ד). לכאורה משתמע מלשון השו"ע ש"רשות הרבים" הכוונה היא לרחוב ציבורי שהרבים מהלכים בו. אמנם הגר"א שפירא חידש, שפנימיית מגורים הבנויה מחדרים רבים ומסדרון המקשר ביניהם, אף המסדרון נחשב לרה"ר, על אף שהוא מקורה, ואלו דבריו: "בישיבה שלנו בניין בן ארבע קומות ולמעלה משמונים חדרים, שהוא למעשה עיירה קטנה שבה גרים מאות אנשים ההולכים במסלול קבוע במסדרון בין החדרים, יש להדליק ליד החדר במסדרון, שבזה יש פירסומי ניסא יותר מאשר להדליק בחלון החדר שגבוה מאד מרה"ר, ולא רבים יכולים להבחין בנרות

וכתב שהספרדים צריכים לנהוג כגר"ע יוסף - כתב הגר"א שפירא: (שם נספח ב' סעיף א') "חידושי תורה שנדפסו בספר תורני ע"י רב ספרדי אינו מיועד לאשכנזים בלבד, אלא לכל ישראל, והכל תלוי בערכם התורני בלבד, ולפי הערך הזה ההלכות שבספר מחייבות, והכול תלוי לפי גדלות המחבר בתורה או אם המחבר הוא רבו, ועל כן יטיב לעשות להפסיק לכתוב שיש בעיה הלכתית לספרדים לחוד" ע"כ.

לכן למעשה, ההכרעה במחלוקת זו צריכה להיות בכל מקום ומקום לפי ה'מרא דאתרא' המקומי, בין אם הוא אשכנזי ובין אם הוא ספרדי. ובישיבה ה"מרא דאתרא" הוא ראש הישיבה, ודעתו מחייבת.

ד. דין נר "איש וביתו" בפנימייה

כאמור, לדעת הגר"א שפירא בחורי ישיבה דינם כבעלי בתים. ומכיוון שפסקו תקף גם לגבי בני עדות ספרד, ומכיוון שמנהגם של בני ספרד שגם אצל ה"מהדרין מן המהדרין" רק האיש מדליק ומוציא בהדלקתו את כל בני ביתו (כמבואר בשו"ע סי' תרע"א ס"ב), אם כן נשאלת השאלה - כאשר כמה תלמידים לנים בחדר אחד, האם כל אחד ידליק לעצמו (מכיוון שאינם "איש וביתו") או שמא אחד ידליק עבור כולם? ואם תאמר שאחד מדליק לכולם, האם השאר צריכים להשתתף עימו במטבע כדי להיחשב כ"סמוכים על שולחנו"? הגר"א שפירא בפסקו הנ"ל לא התייחס לשאלה זו, ונראה שסובר שכל אחד

[ה]. במחלוקות בין השו"ע והרמ"א נתקבלה הלכה אצל בני ספרד כשו"ע, ואצל בני אשכנז כרמ"א. אך במחלוקות פוסקים שיסודן בסברה – ההכרעה תלויה בגדלות הפוסק בתורה או בהיותו רבו המובהק. ומורה הוראה מבני ספרד יכול לפסוק הלכה לבני אשכנז, וכן להפך, מורה הוראה מבני אשכנז יכול לפסוק הלכה לבני ספרד, בתנאי שמחלוקתם אינה נובעת ממחלוקת המחבר והרמ"א.

[ו]. בפנימייה בעלת חדרים רבים, מסדרון המקשר בין חדרי הפנימייה יכול להיחשב כרה"ר אף אם הוא מקורה, ולכן במקרה שה'פרסומי ניסא' במסדרונות אלו רב יותר עדיף להדליק בפתח הפונה למסדרון.

[ז]. גם בימינו, שרבים ממשכנים להדליק בתוך ביתם, ראוי להחמיר בדין מראית עין בהדלקת נר חנוכה, ולכן כאשר ישנם ב' פתחים הפונים לצדדים שונים, ראוי להדליק גם בפתח שבו ה'פרסומי ניסא' קטן יותר, משום מראית עין.

[ח]. על אף הדברים הנ"ל, כשהרציתי את הדברים בפני הגר"א נבנצאל שליט"א אמר לי שאת זה פסק הגר"א שפירא בישיבתו, אך הוא עצמו אינו מעז לפסוק לבחור מבני ספרד שלא כפסקו של הגר"ע יוסף בעניין זה (על אף שכתב דברים דומים לגר"א שפירא בעניין פסיקת הלכה של רב אשכנזי לספרדי וההיפך בספרו 'שיחות לפרשת השבוע' פרשת בלק שיחה כ"א עמ' רל"ה-רל"ח) ומדבריו למדתי על מוראו ערכו וכבודו של תלמיד חכם גדול מגדולי דורנו.

הדולקים. ואם כי מבואר ב'ריטב"א החדשים' שדין גבוה עשרים אמה נאמר רק על גובה החדר ולא מרצפת רה"ר, אבל עכ"פ יש בזה פחות פרסומי ניסא". ואכן כך נהגנו בישיבה, והדלקנו בפתח החדר מבחוץ במסדרון ורק אחד מדיירי החדר הדליק בדלת הפונה לרחוב.

ו. סיכום דברי הגר"א שפירא:

[א]. בחורי ישיבה הגרים בישיבה בתנאי פנימייה במשך כל השנה, ונמצאים בבתיהם רק בחופשות (אחת לכמה שבתות, ובחופשת "בין הזמנים") – בזמן שהותם בישיבה דינם כשואל וכשוכר, וצריכים להדליק בברכה בחדר שבו הם לנים. ואף בני ספרד חייבים בכך, ואינם יוצאים ידי חובה בהדלקת אביהם בביתם.

[ב]. ביהמ"ד אינו נחשב לביתם של תלמידי הישיבה, מכיוון שגם מי שאינו נמנה בין תלמידי הישיבה רשאי להיכנס אליו ע"מ ללמוד, ולכן לא יוצאים בו ידי חובה בהדלקת נר חנוכה. ההדלקה בביהמ"ד מקורה במנהג (ואעפ"כ מברכים עליה) להדליק בבתי כנסיות, ולכן אין יוצאים בהדלקה זו ידי חובת נר איש וביתו.

[ג]. כמו כן, חדר האוכל הפתוח רק בשעת הארוחות, אינו נחשב לביתם של תלמידי הישיבה, ולכן אין להדליק נר חנוכה בחדר האוכל.

[ד]. הדלקת ראש הישיבה בביתו אינה מועילה לתלמידי הישיבה הלנים בפנימייה (ולעניין זה אין חילוק בין תלמידים ממוצא ספרדי לתלמידים ממוצא אשכנזי).